

органической связи с фольклором. Автор доказывает, что общение писателя с устной народной поэзией, с одной стороны, создает мир традиционных представлений о бытии украинского народа, а с другой является актуальным и современным элементом модернистского дискурса.

Ключевые слова: фольклор, новеллы, литература, образ, мотив.

Summary. Kavun L. Folklore Impulses in Hryhorii Kosynka's Works. The article researches Kosynka's short novels and their organic connection to folklore. The author states that on the one hand, the author's interaction with folklore poetry creates the world of the traditional perception about the life of the Ukrainian people and on the other hand, it is an inevitable part of the modern discourse.

Key words: folklore, short novels, literature, character, motive.

Ольга МІРОШНИК

МІФОЛОГІЧНІ МОТИВИ ЗБІРКИ ТОДОСЯ ОСЬМАЧКИ "КРУЧА"

Однією з провідних тенденцій українського літературного процесу XX ст. була рецепція міфологічних та фольклорних мотивів, сюжетів, образів – український модернізм мав виразний національний характер і забарвлення. Зокрема, у творах українських письменників 1920-х рр. можемо спостерегти численні міфологічні та фольклорні інтертекстуальні зв'язки, які органічно вплітаються в художню тканину текстів, витворюючи цілісний художній світ. Т. Осьмачка був одним із тих митців, хто відродив на початку 1920-х рр. фольклорну традицію в українській поезії. Вже його перша збірка "Круча" (1922 р.) виразно засвідчила це. Звернення Т. Осьмачки до міфології та фольклору – їх мотивів, образів, символіки – є цілком природним, умотивованим психологічно і ментально. Адже ці культурні пласти є основою колективної душі кожного народу, осердям його самоосмислення і світосприймання.

Ключові слова: фольклор, фольклорна традиція, міфологія, мотив, сюжет, образ, символіка, поезика, модернізм, народнописенна традиція, архетипні образи, біблійні образи, народнописенна стилізація, інтертекстуальний зв'язок.

Постановка проблеми. Окрім суто естетичного завдання, а також іманентної потреби українського митця проявити глибинні колективні риси національної душі, потребу звернення до фольклору на початку 1920-х рр. зумовив також об'єктивний чинник – зовнішні, соціальні обставини того часу: це був початок епохи більшовицького загарбання України. Більшовизм, відкидаючи націотворчу традицію і насаджуючи

модерний космополітичний світ, залишив унікальний психологічний матеріал для розуміння феномену національної творчості в умовах тотальних репресій. Для українських митців "розстріляного відродження" українська соціальна катастрофа стала головною проекцією для творчості як виходу з катастрофічного пригнічення. Їхні твори виразили глибинне українське бажання подолати знецінення націотворчого процесу. Одним із способів внутрішнього опору була творчість, виразно національна за духом.

Втім, у час соціальних змін і потрясінь звернення українських митців до фольклорних мотивів, сюжетів, образів, символіки зумовив ще один, так само першорядний чинник – специфічна роль фольклорного світогляду. Адже відомо, що фольклор є усталеною системою, створеною для пояснення світу незрозумілого, хаотичного, непояснимого. В усі часи людська свідомість потребувала такого пояснення. Українські реалії 1920-х рр. вкрай загострили, увиразнили цю потребу. Одним із митців, котрі на початку 1920-х рр. відродили в українській поезії фольклорну традицію, був Т. Осьмачка. Вже перша його поетична збірка "Круча" (1922 р.) виразно засвідчила це.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тодішня літературна критика помітила і одностайно високо поцінувала фольклоризм дебютної збірки поета. "Ранній" Осьмачка – поет-символіст, котрий, за спостереженням О. Дорошкевича, як і П. Тичина, "наближається до чарівних глибин української усної поезії [1, с. 24]". С. Єфремову імпонувала Осьмаччина "блискуча народна мова та епічний стиль дум з чисто народними способами [2, с. 641]", загальне ж враження від поетичної збірки "Круча" він сформулював так: "Щось з ґрунту, міцне і сильне, окоренкувате, з вузлуватим корінням у глибині матері-землі, органічне, а не нажироване чується у цього молодого поета... І ця непомірюваність виходить... з справжньої сили, що з глибині підсвідомого шукає собі ходу на ясний світ творчості [2, с. 641]". Цю закоріненість поета помітив також Ю. Стефаник, зауваживши, що Т. Осьмачка "виріс із преширокої бази української народної поезії [3, с. 112]". Питому рису Осьмаччиного модернізму, що "виходить із найглибших основ української поетичної традиції – народної пісні і казки, "Слова о полку Ігоревім", козацьких ліро-епічних дум [4, с. 221]", спостеріг і дослідив Ю. Лавріненко.

Сучасні дослідники також підкреслюють виразне фольклорне звучання Осьмаччиної поезії. Відродження фольклорної традиції у його поетичних творах зауважує М. Слабошпицький [1, с. 24]. Про формотворчі елементи поетики митця, які походять з "багатьох криниць, усної народної

творчості, з фольклорно-метафоричної системи образів і символів» [5, с. 8] пише М. Жулинський. Н. Зборовська наголосила на глибинній національній закоріненості душі поета, яка є "наскільки нерозривна з Україною, наскільки мислиться в ній, що не може омісцевитись у будь-якому іншому неукраїнському просторі [6, с. 21]".

Метою цієї статті є дослідити специфіку художньої трансформації міфологічних та фольклорних мотивів у поетичній збірці Т. Осьмачки "Круча".

Виклад основного матеріалу. Цілком природним було звернення Осьмачки-символіста до фольклорної поетики. Адже в основі українського фольклору також є символ, поетика символізму походить від народнопісенних традицій. І вже перша поетична збірка "Круча" яскраво засвідчила "фольклорний символізм" поета. У поезіях збірки постають прадавні українські фольклорні, міфологічні мотиви та образи, які виображують глибинно національне світовідчуття митця. Вочевидь, що його осердям є Україна, адже наскрізний образ збірки – образ матері-України, котра потерпає від трагічних зрушень доби. Т. Осьмачка спостерігає за подіями в Україні часів громадянської війни, прагне збагнути, осмислити їхні масштаби і сутність, художньо трансформує спостережене у мистецькі образи. Його ліричний герой – син розтерзаной на трагічних перехрестях історії матері-землі – України. Її глибокі рани від голоду, тотального насильства завдають йому неймовірного болю і страждань. Вочевидь, потреба осмислення складних катаклізмів доби спонукає автора звернутися до фольклорних та міфологічних мотивів, образів, символіки. Використання фольклорних мотивів у творах збірки – якнайширше. І вони є не декорацією, а осердям змісту, естетичного та екзистенційного відкриття ліричного героя. Це насамперед архетипні образи Добра і Зла. Саме їх протистояння рухає сюжетну лінію поезій "Хто", "Колісниця", "Війна", "Регіт", "Земля".

Міфологічний, фольклорний, біблійний пласти проступають у поезії "Хто". Центральним тут є персоніфікований образ правди, розіп'ятої на Голгофі. Символіка твору відсилає до міфологічних уявлень про будову світу: гора, яка символізує світову вісь, а далі це символічне значення перебирає на себе образ хреста із розіп'ятою на ньому людиною – у Т. Осьмачки образ хреста є біблійним і міфологічним водночас. Хрест випростується до неба (єднає земний світ і небесний), перекидає весь світ: "На горі в туманах – Хрест. Простяг рамена Од краю світа до краю, од сходу на захід. У світ упала тінь Хреста з півночі на південь. На Хресті – людина. На степи, на води звисає глава [7, с. 3]". Бачимо, як в Осьмаччиній

інтерпретації дерево життя набуває семантики "дерева муки [7, с. 4]" дерева смерті, адже на хресті – дереві життя – розіп'ято людину, приречену на смерть. Мотив жертвопринесення увиразнює цю семантику: "По дереву муки із ран людини – стікає кров. Ріками рине з горя по стегнах, по ребрах землі в моря криваві – вщерть [7, с. 4]". Страждання розіп'ятої на дереві муки людини завдають неймовірного болю матері-землі, чия душа вибухає стражданням і волає у зовнішній світ: "З душі землі встають крики, тьмою птахів летять на хрест. Голосінням там сповняє небо [7, с. 3]". Тут виникає асоціація страждання жінки-землі зі стражданням Матері-Богородиці, котра так само оплакувала свого розіп'ятого Сина. Біблійний образ Голгофи посилює цю асоціацію. Загалом, у поезії "Хто" бачимо картину світу, у якому відбулося зміщення самих його основ. Це світ, у якому замість радості буття – мука, замість життя – смерть, замість творення світу – його руйнація. І глибинна, архетипна семантика міфологічних образів увиразнює вселенські виміри, глобальність і невідворотність такої трансформації. Вочевидь, що вже у ранній поезії Т. Осьмачки починає розгортатися картина переструктурування українського світу, яка набуде масштабності у прозі митця, де постане антисвіт, влаштований за законами більшовицького пекла. Наразі ж – лише початок цього процесу.

Ще одна модель жіночого страждання постає у поезії "Цить, моє серце". Це історія про народження богатиря, його звитяжне життя і мученицьку смерть. Хоча ліричний герой називає цю поезію казкою, за своєю сюжетною структурою вона є близькою до життя. Оповідь про народження героя – це народнописанна стилізація, з відповідними образами, порівняннями, ритмікою: "Десь гори зелені та море палатне. Там жінка вродлива сина вродила. Соками повний із хмелю землі, він виріс на горах високих, мов дуб, що Дунай заховав між гілля [7, с. 11]". Наступна частина – оповідь про діяння героя-богатиря, які також нагадують діяння культурного героя: "Житом засіять хотів він долини і зорями гори, мов росіяним рястом [7, с. 11]". Проте замість слави герой зазнає покарання, "люди із чорних печер [7, с. 11]" прикували його до скелі "в хмарах над миром на тім'ї гори [7, с. 11]" – так само, як боги покарали Прометея. За риданнями матері прочитуємо мученицьку смерть героя. Мати страждає так, як страждає Богородиця, знову, як і в поезії "Хто", виразно звучить цей біблійний мотив: "Мати ридає над морем на кручі; хмари спивають там сльози, розносять дощі од гір та до гір – на поля та ліси офіру жіночого горя [7, с. 12]". Автор використав поширені у фольклорі мотив "мати – син", а також мотив жіночого страждання.

Ще одним варіантом історії про страждання жінки є поезія "Війна". Сюжетною основою твору є легенда про матір, чие серце із живих грудей вирвав шуліка. Проте крізь стражденну постать матері у поезії Т. Осьмачки прозирає образ України. Шуліка з півночі (російський окупант) вирвав з грудей матері-України "серце тепле [7, с. 14]" – волю і кинув його у криницю глибоку – "безодню неминучу [7, с. 14]". Україна втратила волю, може, й безповоротно. Син-українець не може порятувати свою покривджену матір, бо, знову ж, як Прометей, він прикутий до стовпа "на шляхах середохресних [7, с. 14]". Крик із розтерзаних материних грудей спрямований "все на північ, а не а Вирій [7, с. 14]", але волання до російського окупанта, вимога повернути волю ("Верніть серце моє, звірі! [7, с. 14]") губиться у північному просторі – спустошеному, темному, сповненому лиховісного і загрозливого блиску вовчих зубів. Так у поезії через фольклору символіку "Слова про Ігорів похід" увиразнено мотив чужоземного нашествия з Півночі (російсько-більшовицької окупації). Цей же інтертекстуальний зв'язок побачимо згодом у поезії "Колісниця". Діалогічна будова поезії, яка походить з народнопісенної традиції, передає довірливо-схвильовану розмову матері з сином. Мати-земля, мати-жінка, мати-Україна – три іпостасі жіночого страждання у поруйнованому українському світі зображує у своїх творах Т. Осьмачка через міфологічні, фольклорні, біблійні мотиви, сюжети, образи, символіку.

Як велику біду для України поет сприймає більшовицьку революцію, яка постає у символічному образі колісниці в однойменній поезії. Російсько-більшовицька навала невблаганно суне "од північних льодів, од глибоких, мохнатих, далеких снігів [7, с. 8]" та несе в Україну лихо і смерть "... не битими шляхами, а кривавими манівцями по шляху нічної птиці [7, с. 8]". Це – сюжет есхатологічного міфу, адже у творі розгорнено кінцесвітню картину: під натиском невблаганної колісниці гине український світ. На рівні міфологічної символіки цей сюжет можна прочитати так: на місце космосу приходить хаос. Космос тут – це упорядкований, гармонійний український світ, у якому "сонце селами ясніло і травою-муравою по гаях, лугах весніло. Церкви божі в кришталеві дні погожі молоділи та біліли на майданах, роздоріжжі; любо святами пишались людом радісним, – як сонце в росах, мов колосся наливалось [7, с. 8]". Колісниця – то незбагненна страшна сила, хаос ("щось велике, необоре, мов сторуке люте горе [7, с. 8]"), що насувається і заступає доквілля, його впорядкованість і гармонію. У творі стисло й експресивно виписано картину власне руйнації і розгорнено,

деталізовано кінцесвітній пейзаж. Картина поруйнованого українського світу відсилає до фольклорної символіки "Слова про Ігорів похід" ("як на дощ ворони кричуть..., за Батиєм хижо плачуть [7, с. 9]", "ім лисиці та собаки із ярів відповідають [7, с. 10]"), а також до козацьких пісень (ворони "у долинах клюють очі, мертві очі парубочі [7, с. 9]"). Ця символіка увиразнює асоціювання хаосу з чужоземним, російсько-більшовицьким нашествям. Апофеозом апокаліпсису в поезії "Колісниця" постає "голий Голод [7, с. 10]", який приходить на зміну мукам, стражданням, крикам. Відтак хаос і смерть запановують у довкіллі – такою є новітня есхатологія Т. Осьмачки.

Вже поруйнованим і спустошеним зображено український світ у поезії "Гуральня". Твір має багаторівневу структуру: біблійний, міфологічний, фольклорний контексти. Принцип контрасту посилює опозицію "космос – хаос", яка в цьому творі набуває всесвітнього виміру. На початку твору автор змальовує світову гармонію: "Городами, селами хтось утикав землю, ніби паску шишками на Великдень [7, с. 5]". Своєрідно трансформована великодня обрядовість підкреслює особливу урочистість, вічність, сакральність світовлаштування. Великоднього, піднесеного настрою сповнена земля. Через прийом олюднення автор змальовує картину всесвітньої радості, найвищого вияву повноти буття: "Земля бавиться між зорями, грає гомоном, як барвами веселка або водами великими весна [7, с. 5]". Це буття мінливе і багатоліке, і кожен його вияв – життєствердний. На тлі цієї світової гармонії, упорядкованості постає Україна як джерело руйнації і смертоносного хаосу. "Україна варить пиво на Дніпрі [7, с. 5]" – через символічну картину варіння пива зображено війну, яка накрила весь український світ: "Мов туманом, сірим димом оповиті села, ліси, поля і луги [7, с. 5]". На тлі затьмареної війною України постає головний осередок поширення руйнації – пекельна гуральня-примара в степу біля Києва. Т. Осьмачка увиразнює демонічну сутність цього образу, а також його вселенські масштаби: "Залізними ворітьми проломилася небо, степ угнула в чорний яр, у м'які тумани. І льохи горлаті віків минулих удавила у мокрі печери [7, с. 6]". Ця гігантська примара – ніби богиня смерті Мара, вона творить смерть і через величезні ворота, "вищі та й од гір Карпатських! [7, с. 6]" поширює її в усі сторони світу – "розпускає світ кривавий до Китаю та у Лондон [7, с. 6]". Величезну кількість українського люду полонила Мара-гуральня – знову через символічне варіння пива зображено помноження насильства. Ця пекельна робота спустошує український світ, нищить самі основи життя ("хліба гинуть на полях [7, с. 7]"). І як остання хвиля спустошення – "котить буря з

глибу степу [7, с. 7]". Через прийом олюднення увиразнено неспинність і невблаганність цієї останньої хвилі, яка у вже спустошеному світі набуває вселенських вимірів. І водночас образ бурі породжує асоціацію з біблійним всесвітнім потопом ("зливами-дощами споліскує землю, долива моря! [7, с. 7]"). Якщо у поезії "Колісниця" Т. Осьмачка творить есхатологічний міф про загибель українського світу, то у вірші "Гуральня" постає значно масштабніша есхатологічна картина. Війна і смерть – це демонічна смертоносна інфекція, яка невблаганно шириться у просторі і поглинає весь світ.

Своєрідною рефлексією на сучасну проблематику у міфологічному контексті є поезія "Регіт". У творі виразно звучить міфологічний мотив створення світу. Як у космогонічному міфі світ твориться із жертви велета, з частин його тіла, так у поезії Т. Осьмачки цією світотвірною жертвою є людство. Із кісток і крові мільйонів людей твориться новітній світ: "Хлюпають ріки криваві в долинах віків у круті косяні береги із людей [7, с. 16]". І цей світ весь час потребує дедалі більше людських смертей: "Берегами женуть кислооких, немитих і голих; падають, гинуть, як мухи під зиму [7, с. 16]". Живі жертви також є невід'ємною умовою існування цього світу – раби, над якими свистять батоги. Кров людських жертв вихлюпує за береги планети – "із крапель кривавих зростають зірки [7, с. 17]". Відтак з людської жертвовної крові твориться космічний простір. Стає зрозуміло, що автор малює картину створення антисвіту, який долає земні межі і вбирає в себе цілий Всесвіт. Тут панують не Божі, а диявольські закони. Адже якщо у світі Божому "брязкіт кадила та ладан у церкві [7, с. 16]", то в цьому диявольському – свист батогів, "з їх посвистом хижим єднаються в пісню і наші пожежі, і ревища, й дим, і чади [7, с. 16]". У цьому новоствореному світі ніхто не може віднайти правди, навіть "філософи мудрі [7, с. 17]", хоча в її пошуках звертаються навіть до небесних світил. Жодне людське зусилля не може подолати сили тяжіння антивсесвіту. Людство мусить невпинно ставати жертвою для новітнього чудовиська, отже, зворотним боком Осьмаччиного космогонічного міфу про створення світу є Осьмаччин же есхатологічний міф про загибель людства. Вся земля тепер – це демонічне, згубне місце, її "диявольський регіт [7, с. 17]" чути "у шумі мільйонів планет в мільйонах віків [7, с. 17]". І нині на цій землі людина має простий, але трагічний вибір: стати однією з безлічі жертв, покласти власні кістки і кров у підмурівок новітнього світу, або ж "плюнуть з одчаю тобі, земле, мамо... і димом пропасти в безодні часу! [7, с. 17]".

Проте у вірші "Елегія" поет, здається, віднаходить хоч якусь можливість для порятунку. Т. Осьмачка тут є міфотворцем – він творить

власний міф, власну можливість порятунку від розгубленості, розчарування, страху, самотності. Центральним образом Осьмаччиного міфу є Воля. Це – особиста Воля ліричного героя, абсолютний вияв його свободи. Голос Волі здатний збудити навіть олімпійських богів – тих, "хто на горах [7, с. 18]". Героєву Волю благословляє сама крилата богиня Весна, котра "згубила кирею над гирлом Дністра, а Воля вдягла [7, с. 19]". У фольклорі мотив волі пов'язаний з особистою свободою людини, вибором долі. У Т. Осьмачки цей фольклорний мотив виростає в образ – так увиразнено абсолютну свободу ліричного героя. Яку ж долю вільно обирає собі ліричний герой? Його вибір – залишити Україну, об'єднатися з духами предків – північних співців скальдів і хугів і "серце положить... І ніжно притрусить снігами його й горою придавить, холоднішою ще від віковичної криги [7, с. 20]". Так ліричний герой прагне долучитися до життя духовного, адже воно дасть змогу істинного буття ("І мохом цупкішим за дріт серце розквітне моє від ніжних пісень про любов! [7, с. 20]"). Але таке буття можливе лише за межами українського поруйнованого світу, який дедалі більше набуває постапокаліптичних ознак антисвіту.

Або ж таке буття можливе у світі дитинства, з якого Т. Осьмачка творить "Казку". У фольклорній казці час і простір сакральні, метафоричні за свою сутністю і пояснюють закони світобудови в реальному світі. В Осьмаччиній "Казці" сакральними є час і простір дитинства ліричного героя. Як і у фольклорній казці, тут час і простір замкнені, сповнені сакральних елементів, спрямованих на те, щоб зберегти головного героя. Такими сакральними елементами у поезії "Казка" є народна обрядовість, яка має закладати програму потужного оберугу на все життя. Зокрема, це обряд купання немовляти. Проте вже в цьому обряді, що його змальовує поет, звучить тривожна нота – тут фігурує Див, який бере активну участь в обряді: "Як купала мене мати у любистку, трусив зорі Див із лану у колиску [7, с. 22]". В українській міфології це божество страху й смерті, має вигляд хижої птиці з потворним жіночим обличчям, віщує смерть [8, с. 97]. Отже, Див віщує немовляті нещасливу долю, це віщування влітається в енергетику обряду купання – так закладається програма на все життя. Вочевидь, навіть сакральна сила весільної обрядовості не може подолати цієї програми. Як у весільному обряді: мати сина виряджала, зорями оперезала, місяцем огородила, так і в поезії Т. Осьмачки: "Вода з місяця збігала на малого, ніби сріблом полоскала тепле лоно. Як скупала мати сина, то між зорі положила у колиску, як у полі [7, с. 22]". До того ж, попри всю магічну силу цього обряду, тут знову з'являється оте фатальне

"але" – мати дарує синову нещасливу долю: "Та в купелі моє серце залишилось, й мати вилила з водою під калину [7, с. 22]". Як у фольклорній легенді, серце, після низки трансформацій, перетворюється на ромен-зілля, а далі його частка переходить у тумани, які "поспадали скрізь по нивах [7, с. 23]". Відтак серце ліричного героя лишилось у замкненому часі дитинства і просторі – міцно закорінене в рідній землі. І в теперішньому світі герой самотній і загублений, його духовний погляд спрямовано в казку дитинства, де лишилась його душа – у минулий український час і простір, який нині поруйновано, знищено. Колишній реальний світ дитинства нині є для ліричного героя чарівною, фантастичною казкою, спогадом-мрією, втраченим раєм.

Отже, якщо у фольклорній казці перемога Добра над Злом завжди є очевидною, то Осьмаччина "Казка" не має такої розв'язки. Осьмаччин герой не є переможцем, він не має такої чарівної сили, як казковий герой, бо він не є цілісним, не має внутрішньої сили для протистояння Злу в теперішньому світі. Загалом, Осьмаччина "Казка" має спільність із фольклорною казкою в схожості сюжету, у семантичному взаємозв'язку образних складових: як і в фольклорній казці, в поезії Т. Осьмачки реальне поєднане з фантастичним, причому останнє переважає. Водночас, тут відсутні усталені елементи композиційної, сюжетної, мовної структури народнопоетичної казки – зачини, повтори, формульні кінцівки тощо. Натомість твір містить символічні деталі, словесні засоби, які є ознаками інших фольклорних жанрів – легенд, пісень, дум. Отже, маємо справу з широкою фольклорною стихією, з елементами різних фольклорних жанрів, талановито поєднаними у творі.

У поезії "Земля" в символічних картинах і образах зображено одвічну боротьбу життя і смерті, космосу і хаосу: "Із безодень світу вилітає рев, кида хвилями між зорі сивий океан. Гасить сонце, миє місяць: старі кості матері-землі лиже [7, с. 21]". Земля-космос протистоїть світовому океанові-хаосу. Світогляд автора цієї поезії є виразно міфологічним, і так само виразною є перемога в ньому життєтвірного начала: "А над водами-морями крильми хмари ріже сокіл та безоднями-очима сонце вище підійма!.. Хай лютує, кида хвилі у простори океан! [7, с. 21]". Мабуть, це єдина поезія у збірці, де маємо таке утвердження перемоги життя над всесвітнім хаосом.

Та ще у поезії "Плугатар", де автор висловлює надію на те, що український народ виконає священну місію оборони землі-матері. У поезії бачимо символіку орання – створення нездоланного оберегу, перешкоди на шляху зла. Народ-орач "угородить леміш іржавого плуга у ребра землі по граділь [7, с. 24]", і з цієї оранки зросте правда – найпотужніший оберіг для всієї планети.

У поезіях збірки "Круча" спостерігаємо талановите творче засвоєння поетики фольклору. Постійні епітети ("ноги голі", "серце тепле", "криваві ріки", "буйна нива", "золота пашня"), а також метафоричність і гіперболізація образів роблять мову емоційною. Часто Т. Осьмачка застосовує фольклорний повтор-підкреслення (виокремлення потрібного слова в реченні одним рядком). Це надає розповіді інтонаційної експресії, підсилює силу думки:

На персах землі -
гора...
На горі в туманах -
хрест...

Характерним народнописаним прийомом, що його застосовує Т. Осьмачка, є повторення однорідних дієслівних форм, синонімів, які надають образам експресивного забарвлення: "Як шуміло, як летіло, – сонце селами ясніло і травою-муравою по гаях, лугах весніло"; або: "А поля, лани зелені в багряниці з кривавиці одяглися й простяглися, мов на муках-катуванні"; "А бурхливий буй-вітрисько по землі од гір гогоче, як зубами, у старих лісах дубами хилитає та скрегоче, піщані здійма тумани, гуде-стогне над кістками та й хоронить під пісками".

У поезіях Т. Осьмачки реальність і фольклорні мотиви не конфліктують, їх вдало поєднано, вони доповнюють одне одного. Це той варіант інтертекстуальних перегуків, коли фольклор є структурним елементом тексту. Автор не копіює, а інтерпретує фольклорні мотиви, образи, ситуації, органічно перетворює, художньо переосмислює народнопоетичні мотиви, образи, символіку, художні засоби, уміло застосовує їхні широкі семантичні можливості. Можемо спостерегти, як містично-демонічний аспект у багатьох творах автор висуває на передній план. Так само зримо присутнім у його поезіях є аспект сакральний, часом навіть екзистенційний. І вже у збірці "Круча" постає вся багатогранність значень Осьмаччиних текстів, які просто таки виростають із фольклорного матеріалу. Таким чином, багатоплановість змісту поезій Т. Осьмачки має спільне походження із багатоплановістю, властивою фольклорним текстам. Міфологічні образи, фольклорні символи та народнописаний контекст породжують в Осьмаччиних творах складні метафоричні конструкції, творять картину реальності, розташованої поза межами світу, десь у позачасі. Т. Осьмачка моделює власну картину дійсності, власний світ. Закони цього світу – панування тотального, смертоносного зла. Це світ, де руйнуються всі основи людського буття і запановує всеохопний жах. І кожна поезія збірки символічно виображує різні личини і прояви цього жаху, творить художню модель переструктурування світу за законами пекла.

Висновки. Звернення Т. Осьмачки до фольклору – його мотивів, образів, символіки – є цілком природним, умотивованим психологічно і ментально. Адже фольклор є основою колективної душі кожного народу, осердям його самоосмислення і світосприймання.

Список використаної літератури

1. Слабошпицький М. Тодось Осьмачка: літ. профіль // Слабошпицький М. Тодось Осьмачка: літ. профіль; Никифор Дровняк із Криниці: [роман-колаж (фрагменти)] / М. Слабошпицький. – К.: Рада, 1995. – С. 3 – 76.
2. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К.: Феміна, 1995. – 688 с.
3. Стефанік Ю. Тодось Осьмачка. Матеріали до характеристики життя й творчості (спогад) // Українське слово: (хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.): у 3 кн. / Ю. Стефанік. – К.: видавництво "Рось", 1994. – Кн. 2. – 1994. – С. 108 – 114.
4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження/ Ю. Лавріненко. – Мюнхен, 1959.
5. Жулинський М. Приречений на самотність і вигнання/Тодось Осьмачка. Лірика/ М. Жулинський. – К.: Рад. письменник, 1991. – 18 с.
6. Зборовська Н. "Ганцююча зірка" Тодося Осьмачки/ Н. Зборовська. – К.: МСП "Козаки", 1996. – 64 с.
7. Осьмачка Т. Круча / Т. Осьмачка. – К.: видавництво "Слово", 1922. – перевидано благодійним фондом "Тодось Осьмачка". – Куцівка, 2013. – 27 с.
8. Войтович В. Українська міфологія/ В. Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.

Одержано до редакції – 13.11.2014. Прийнято до публікації – 15.12.2014.

Аннотація. Мирошник О. Міфологічні мотиви збірки Тодося Осьмачки "Круча". Одной из главных тенденций украинского литературного процесса XX в. была рецепция мифологических и фольклорных мотивов, сюжетов, образов – украинский модернизм имел выразительный национальный характер и окраску. В частности, в произведениях украинских писателей 1920-х гг. можем наблюдать многочисленные мифологические и фольклорные интертекстуальные связи, которые органически вплетаются в художественную ткань текстов, творя целостный художественный мир. Т. Осьмачка был одним из тех творцов, кто возродил в начале 1920-х гг. фольклорную традицию в украинской поэзии. Уже его первый сборник "Круча" (1922 г.) выразительно засвидетельствовал это. Обращение Т. Осьмачки к мифологии и фольклору – их мотивам, образам, символически – вполне естественно, обусловлено психологически и ментально. Ведь эти культурные пласты являются основой коллективной души каждого народа, сердцевиной его самосознания и мировоззрения.

Ключевые слова: фольклор, фольклорная традиция, мифология, мотив, сюжет, образ, символика, поэтика, модернизм, народнопесенная традиция, архетипные образы, библейские образы, народнопесенная стилизация, интертекстуальная связь.

Summary. Miroshnyk O. The mythological motives of Todos Osmachka's poetic collection "Steep slope". The reception of the mythological and folklore's motives,

subjects, images was one of the main tendencies in the literary process of the XX century. Ukrainian modernism had the expressive national character. In particular, the numerical mythological and folklore's intertextual bonds are looking after Ukrainian writers' creations in 1920th. The bonds are entered organically to the artistic composition of the texts and created the integral artistic world. T. Osmachka was a one of those artists who revived the folklore's tradition in Ukrainian poetry at the beginning of the 1920th. The first collection "Steep slope" (1922) by T. Osmachka is witnessed distinctly it. T. Osmachka's appeal to the mythology and folklore, their motives, images, symbolism is completely natural, explained psychologically and mentally. The cultural layers are the base of the collective soul in each people and the base of their self- comprehension and perception of the world.

Key words: folklore, folklore's tradition, mythology, motive, subject, image, symbolism, poetics, modernism, national song' tradition, archetype's images, biblical images, national song' stylization, intertextual bond.

УДК 821.161.2. "19" – 801.81

Валентина ШКОЛА

ФОЛЬКЛОРНА ТРАДИЦІЯ У П'ЄСІ "97" МИКОЛИ КУЛІША

У статті досліджується функціонування феномену "фольклорна традиція" у дебютній п'єсі Миколи Куліша. Аналіз твору проводиться з метою виявлення процесів фольклоризації. Розглядається ідейно-світоглядне підґрунтя, функції та поетикальні прийоми художнього втілення фольклорних елементів у творі українського драматурга. Висвітлюється проблемно-тематичний комплекс та особливості сюжетного розвитку. Увага акцентується на протиріччях літературних характерів та їхній ролі в розвитку сюжету. Досліджуються художньо трансформовані фольклорні мотиви і образи. Визначається художня своєрідність творів драматурга.

Ключові слова: поетика, фольклор, міф, категорія сакрального, фольклорна традиція, казка, драма, театр, театральність, мотив, образ, жанр, трансформація, інтерпретація, Микола Куліш.

Постановка проблеми. Творчість Миколи Куліша (1892?-1937), признаного критиками найвидатнішим українським драматургом ХХ століття, багатовимірна. З цього приводу цікавим є розгляд джерел його творчості. Висловлюємо припущення, що чи не найголовнішим із них був фольклор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість М.Куліша – предмет постійних зацікавлень Тетяни Свербилової, яка аналізує її у